

ROZDZIAŁ 7 ZMIANY W DOSTĘPNOŚCI DLA MIESZKAŃCÓW ŚREDNICH MIAST

7.1. Edukacja

W Polsce, według ostatnich dostępnych danych MEiN, w 2021 r. działało 313 szkół wyższych, a ich rozmieszczenie było bardzo równomierne. We wszystkich miastach wojewódzkich i w większości grodzkich znajdowały się te szkoły. Uczelnie były w 92 miastach, w tym najwięcej w Warszawie (54), a w 44 miastach były co najmniej dwie uczelnie. Dostępność oceniano na podstawie wyróżnionych kategorii: uczelni ogółem, uczelni publicznych, uniwersytetów, PWSZ, a ponadto na podstawie lokalizacji uniwersytetów i politechnik oraz liczby uczelni ogółem wyróżniono osiem głównych ośrodków akademickich (Gdańsk/Trójmiasto, Katowice/konurbacja, Kraków, Lublin, Łódź, Poznań, Warszawa, Wrocław).

W roku 2019 tylko 156 miast średnich (prawie połowa) miała dostęp do stacji dalekobieżnej, zapewniającej połączenie z dowolnym ośrodkiem ze szkołą wyższą, a w 2040 r. będzie to 191 miast (bez uwzględnienia niemożliwych do prognozowania zmian w sieci uczelni). Zmiany w zasięgu oddziaływania w latach 2019-2040 prezentują mapy (ryc. 7.1-7.5). W 2019 r. obszary słabej dostępności (powyżej 1 godziny koleją) dla wszystkich szkół obejmują zwłaszcza wschodnią część Mazur wraz z rejonem na północ od Łomży, wschodnie krańce kraju, Pomorze Środkowe, pogranicze województw opolskiego, śląskiego i wielkopolskiego. W 2040 r. sytuacja poprawi się, ale słabsza dostępność koleją pozostanie na wielu obszarach przygranicznych, także w układzie wewnętrznym (pogranicza województw – tzw. wewnętrzne peryferie). Jeśli wziąć pod uwagę wybrane kategorie placówek edukacyjnych, to dostępność w dość oczywisty sposób zmniejsza się, gdyż liczba ośrodków jest mniejsza.

W przypadku uniwersytetów, a zwłaszcza wiodących ośrodków akademickich, słaba dostępność dotyczy północno-zachodniej, północno-wschodniej i południowo-wschodniej części Polski. W roku 2040 dojazd z tych obszarów do jednego z 8 głównych ośrodków akademickich zmniejszy się z około 4 do około 3 godzin.

Syntetyczny wynik zmian przedstawia tabela 7.1. W 2019 r. wskaźniki dostępności relacyjnej, uwzględniającej dostęp do liczby obiektów, wahają się w granicach 47-49%,

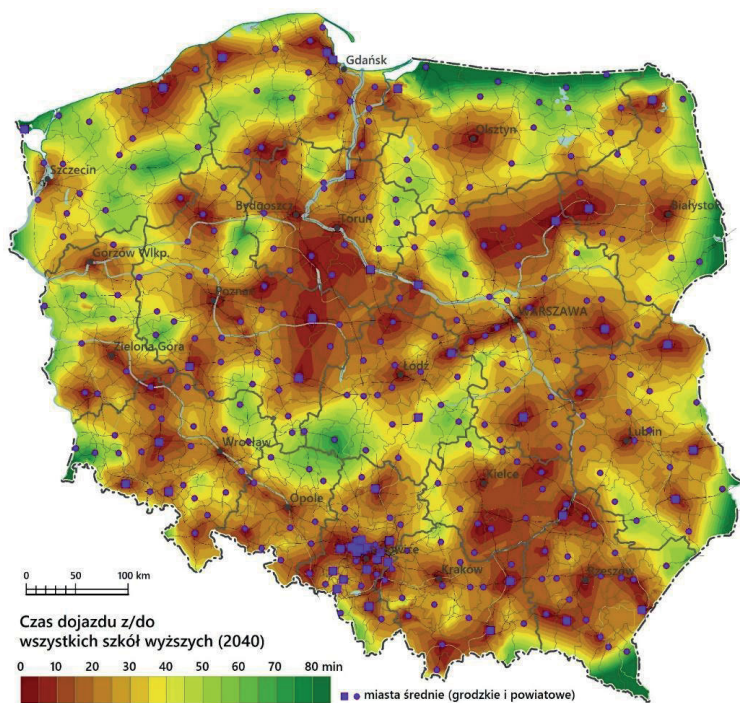
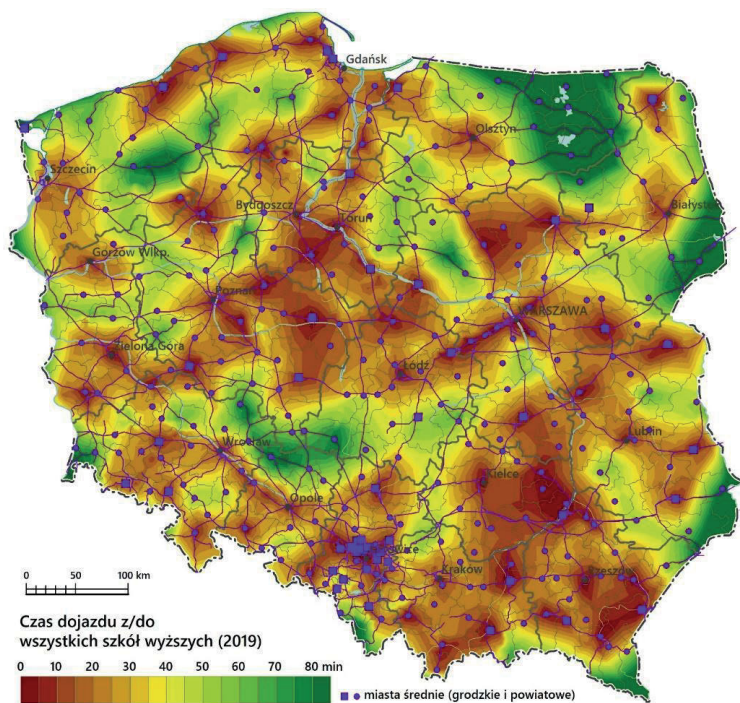
Tabela 7.1. Dostępność miast średnich do szkół wyższych w 2019 i 2040 r. według kategorii uczelni

Uczelnie			Liczba możliwych relacji obiektów z 316 miastami średnimi	Liczba relacji w ruchu dalekobieżnym i regionalnym z miastami średnimi oraz udział w stosunku do wszystkich relacji ($316 \times$ liczba obiektów w kraju) w latach				Poprawa w latach 2019-2040 (%)
kategoria	liczba			2019		2040		
	gmin z obiektem	obiektów ogółem		liczba	%	liczba	%	
Uczelnie AWF	6	6	1 896	936	49,4	1 146	60,4	22,4
Uczelnie ekonomiczne	8	10	3 160	1 560	49,4	1 910	60,4	22,4
Uczelnie główne	8	8	2 528	1 248	49,4	1 528	60,4	22,4
Uczelnie niepubliczne	74	221	69 836	33 072	47,4	41 447	59,3	25,3
Uczelnie ogółem	92	313	98 908	47 268	47,8	59 019	59,7	24,9
Uczelnie publiczne	56	92	29 072	14 196	48,8	17 572	60,4	23,8
Uczelnie PWSZ	33	33	10 428	4 992	47,9	6 303	60,4	26,3
Uczelnie rolnicze	6	6	1 896	936	49,4	1 146	60,4	22,4
Uczelnie techniczne	17	18	5 688	2 808	49,4	3 438	60,4	22,4
Uczelnie teologiczne	1	1	316	156	49,4	191	60,4	22,4
Uczelnie uniwersyteckie	17	18	5 688	2 808	49,4	3 438	60,4	22,4
Liceum	876	2 702	853 832	338 052	39,6	434 907	50,9	28,7

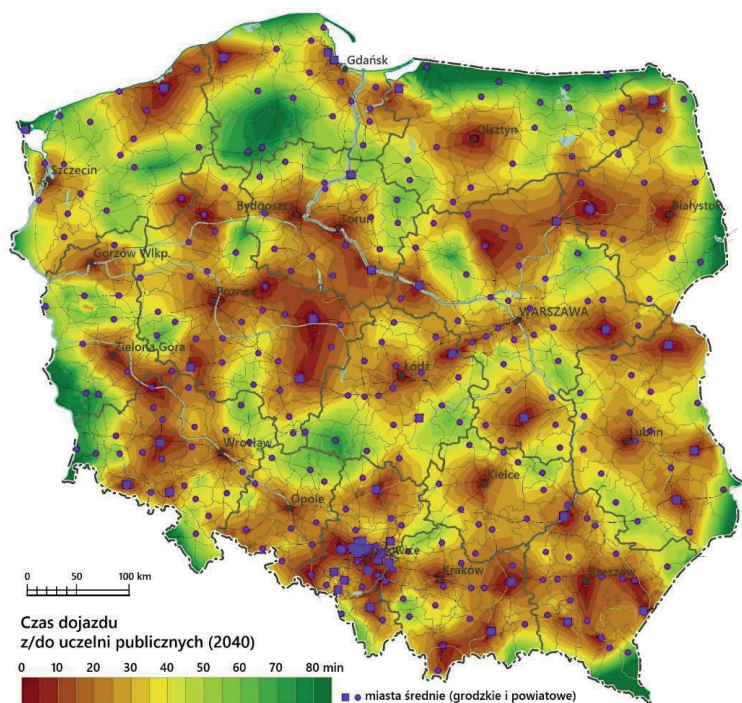
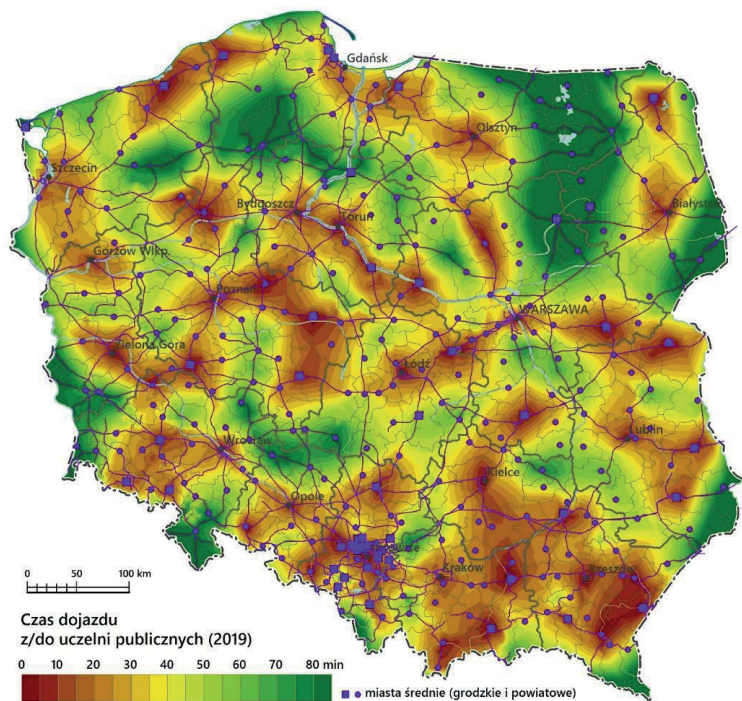
by w 2040 r. wzrosnąć do około 60,4%, a więc o 22-26%. Ostatnia wartość pokazuje wpływ rozbudowy sieci kolejowej na dostępność do usług edukacyjnych wyższego rzędu.

Jeśli chodzi o usługi bardziej powszechne, to wzajemna dostępność liceów wzrosnie z 39,6 do 50,9%, czyli będzie bardziej zauważalna (28,7%). Ponieważ licea skoncentrowane są w miastach co najmniej powiatowych, pokazuje to, w jaki sposób włączenie do sieci nieco ponad 11% miast średnich (35) wpływa na podniesienie wskaźnika dostępności.

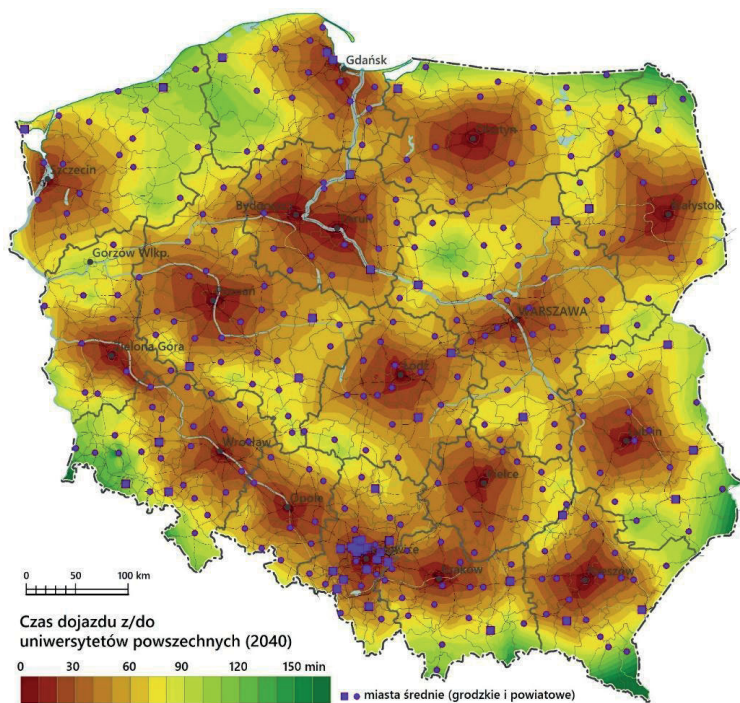
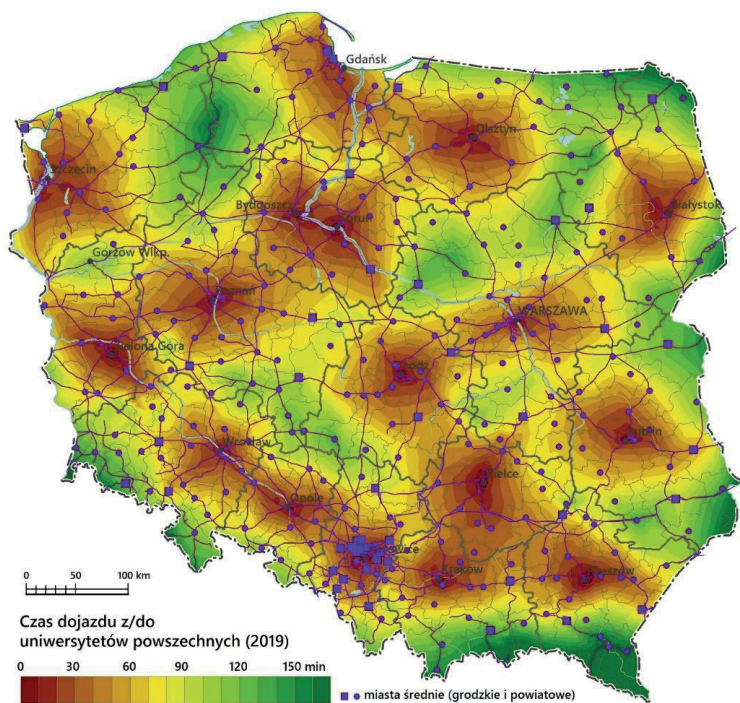
Ponadto w załączniku 6 zamieszczono najkrótsze czasy przejazdu do usług w 2019 i 2040 r. oraz skrócenie czasu podróży (w minutach i %).

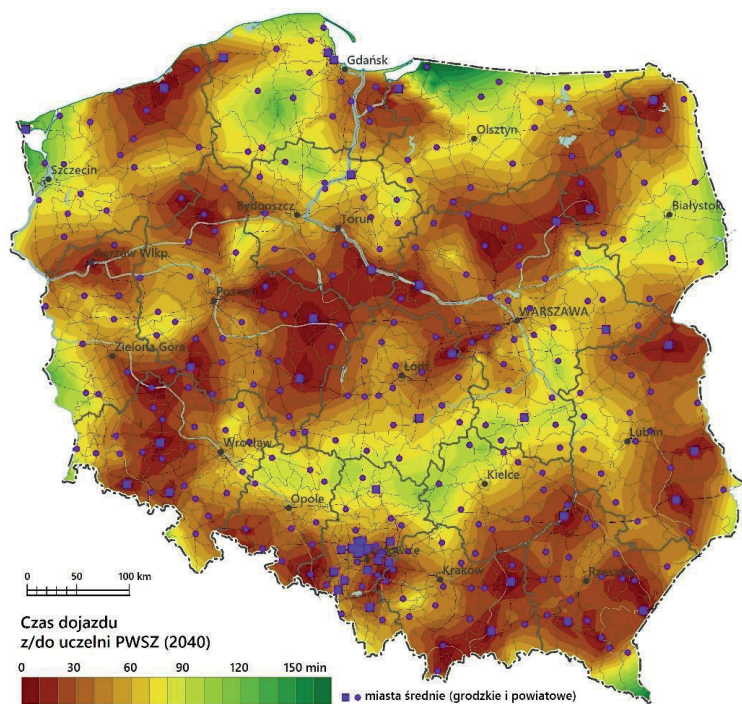
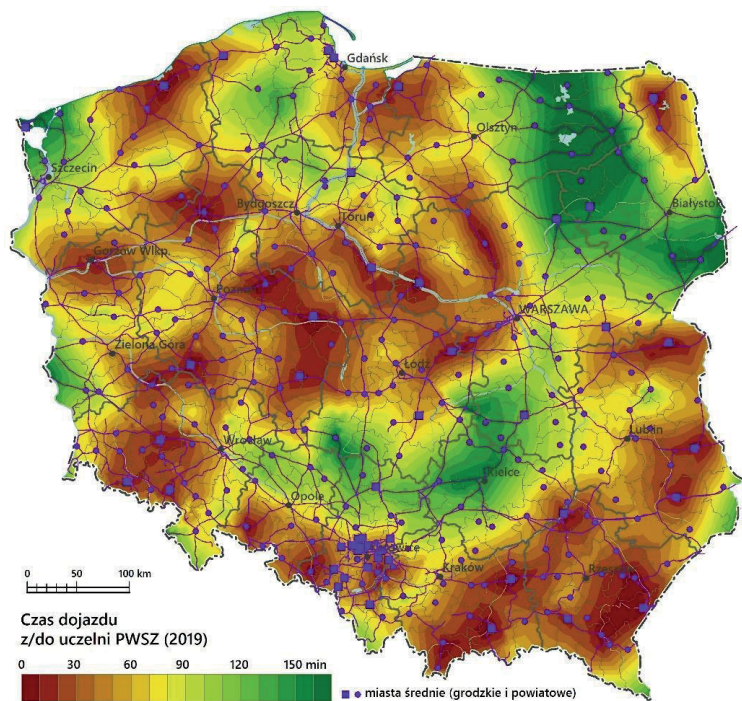
Ryc. 7.1. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku uczelni wyższych

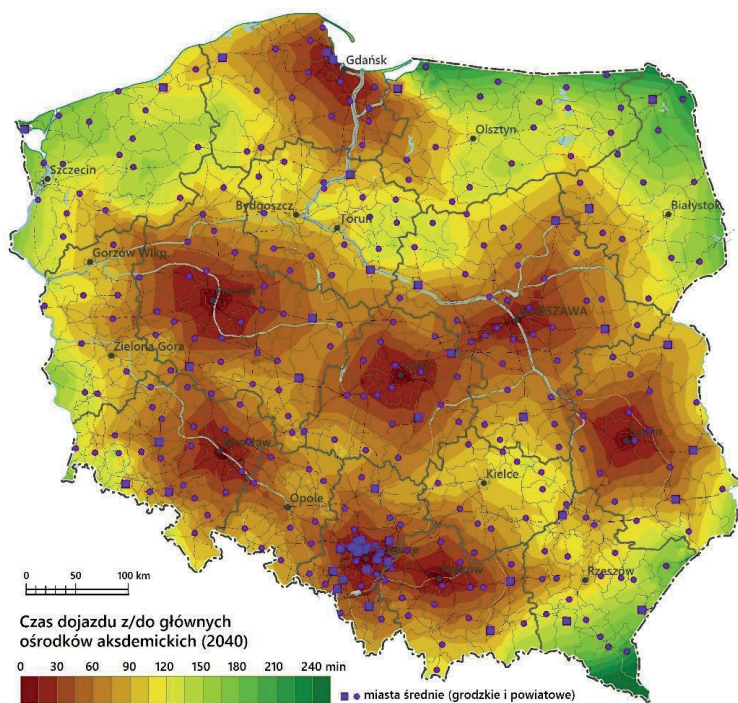
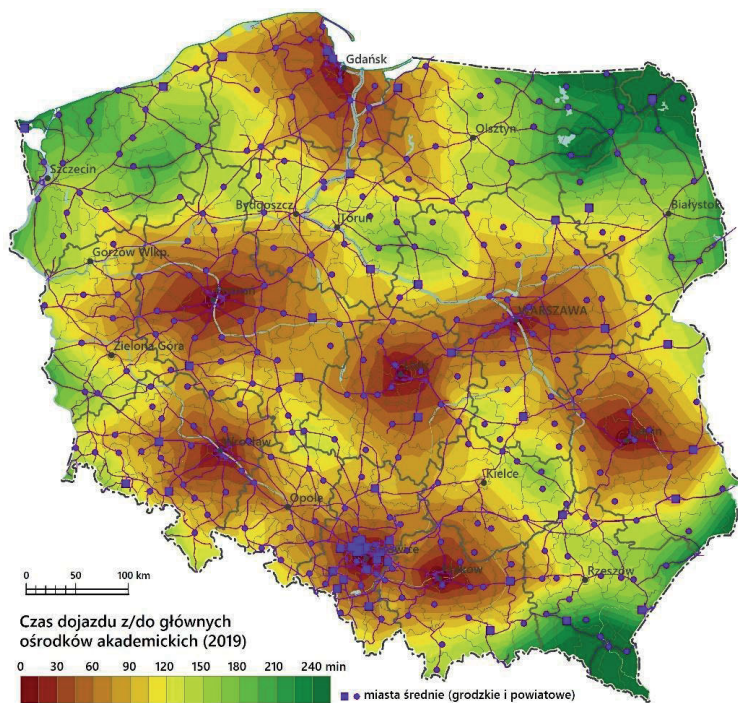
Ryc. 7.2. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku uczelni publicznych

Ryc. 7.3. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku uniwersytetów powszechnych

Ryc. 7.4. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych

Ryc. 7.5. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski 2019 i 2040 r. w przypadku głównych 8 ośrodków akademickich

7.2. Specjalistyczna opieka zdrowotna

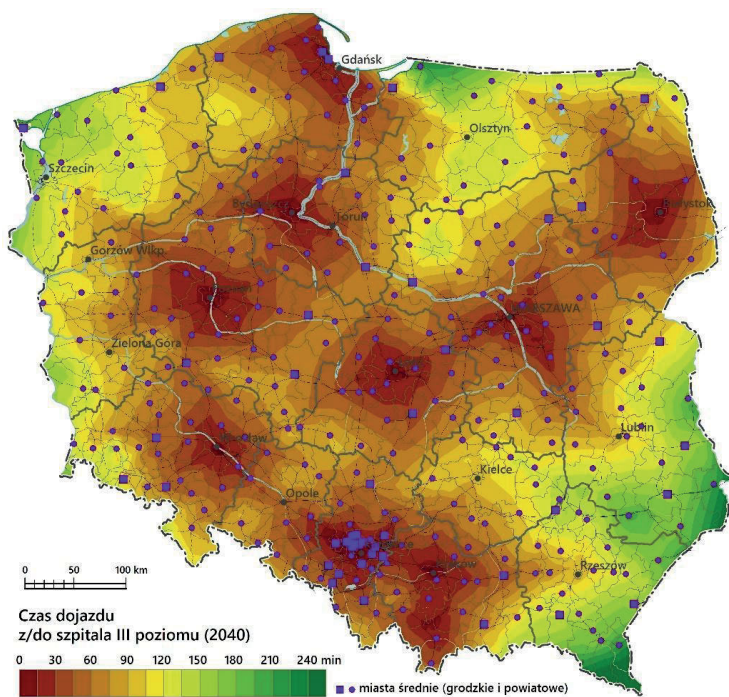
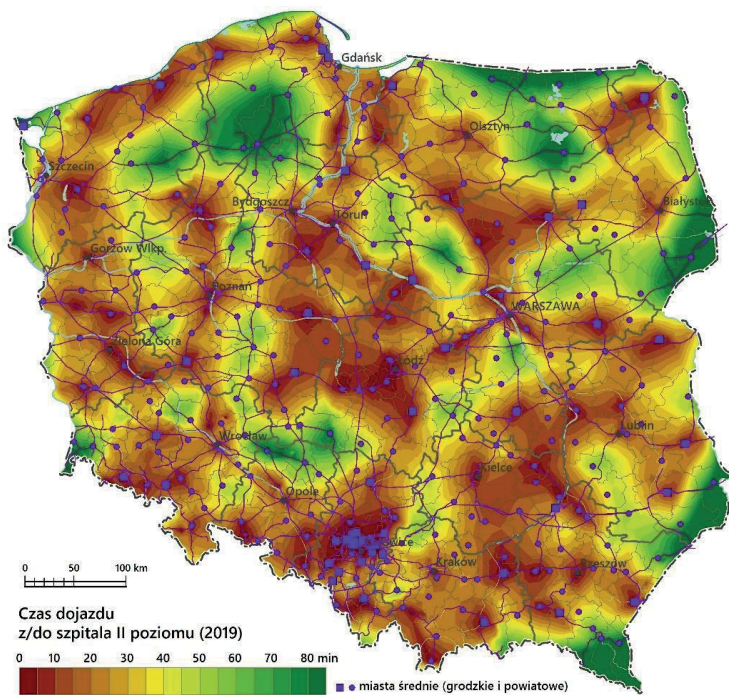
Specjalistyczna opieka zdrowotna obejmuje przede wszystkim szpitale II (256 szpitali w 132 gminach, w tym 15 w Warszawie) i III poziomu referencyjnego (59 szpitali w 15 gminach, w tym 17 w Warszawie)³, a także uzdrowiska (45 w 43 gminach). Zmiany w dostępności czasowo-przestrzennej zobrazowano w tabeli 7.2 oraz na mapach (ryc. 7.6-7.8). Obszary słabszej dostępności są dość podobne w obydwu przekrojach czasowych i dotyczą Pomorza Środkowego i Gdańskiego, Mazur, różnych przygranicznych fragmentów terytorium Polski na krańcach północnych i wschodnich. W niektórych przypadkach czas dojazdu koleją jeszcze w 2040 r. będzie przekraczał godzinę. Jeśli chodzi o uzdrowiska, problemem jest brak powiązania siecią kolejową około 20, a więc blisko połowy uzdrowisk, przez co w wielu częściach kraju czas dojazdu tym środkiem transportu w roku 2019 sięga 3-4 godzin, a w 2040 r. zmniejszy się do około 2-3 godzin (Lubuskie, Warmia, rejon między Kaliszem i Częstochową).

Jeśli chodzi o relacje wzajemne między siecią miast i średnich i siecią wyspecjalizowanych usług służby zdrowia, poprawa będzie nieco bardziej odczuwalna, niż w przypadku edukacji, bowiem wyniesie od 22,4% (szpitale III stopnia) do 33,1%

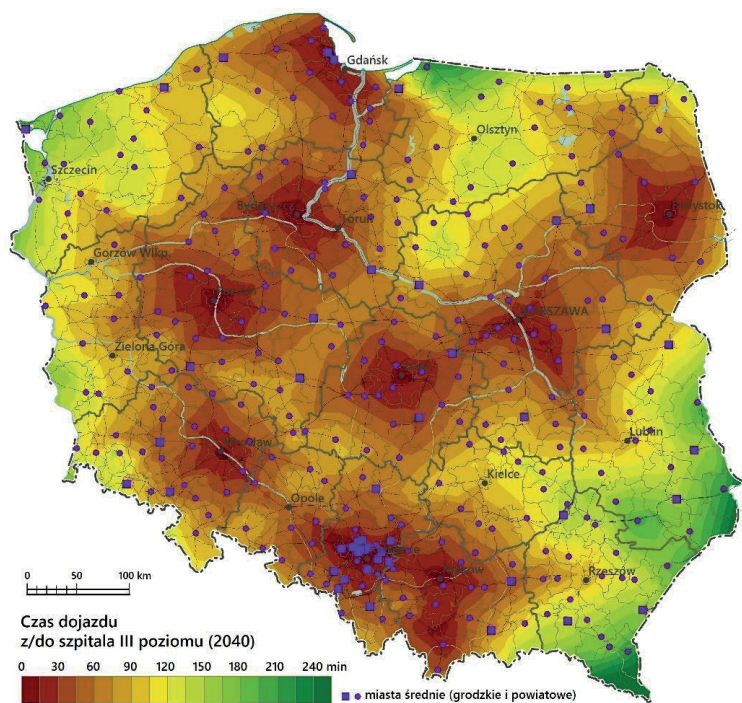
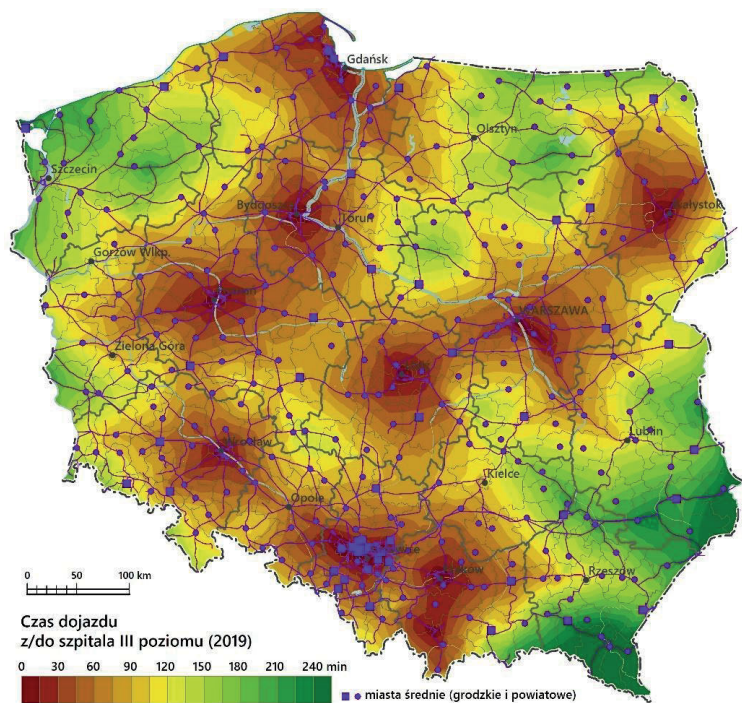
Tabela 7.2. Dostępność miast średnich do usług zdrowotnych w 2019 i 2040 r. według kategorii

kategoria	Uczelnie		Liczba możliwych relacji obiektów z 316 miastami średnimi	Liczba relacji w ruchu dalekobieżnym i regionalnym z miastami średnimi oraz udział w stosunku do wszystkich relacji (316 × liczba obiektów w kraju) w latach				Poprawa w latach 2019-2040 (%)
	liczba			2019		2040		
	gmin z obiektami	obiektów ogółem		liczba	%	liczba	%	
Szpital I poziom	382	470	148 520	54 288	36,6	72 198	48,6	33,0
Szpital II poziom	132	256	80 896	37 128	45,9	46 604	57,6	25,5
Szpital III poziom	15	59	18 644	9 204	49,4	11 269	60,4	22,4
Uzdrowisko	43	45	14 220	3 588	25,2	4 775	33,6	33,1

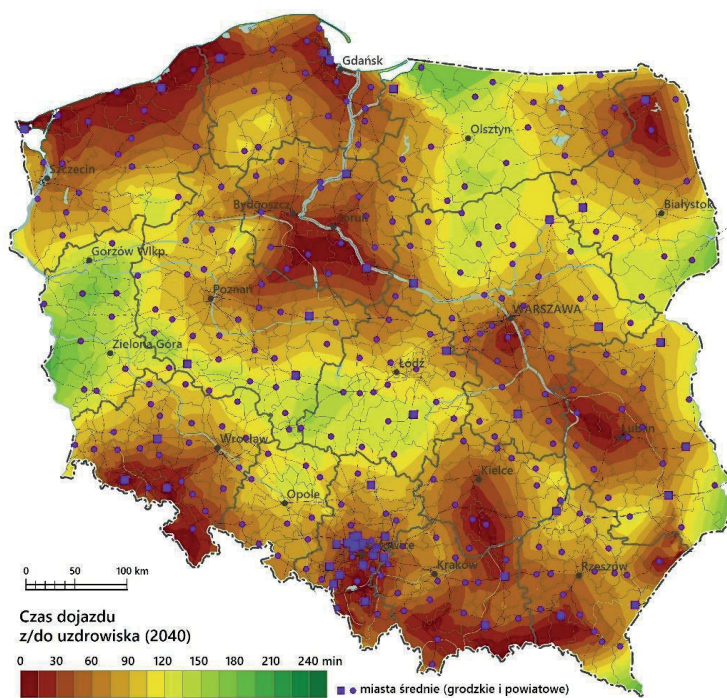
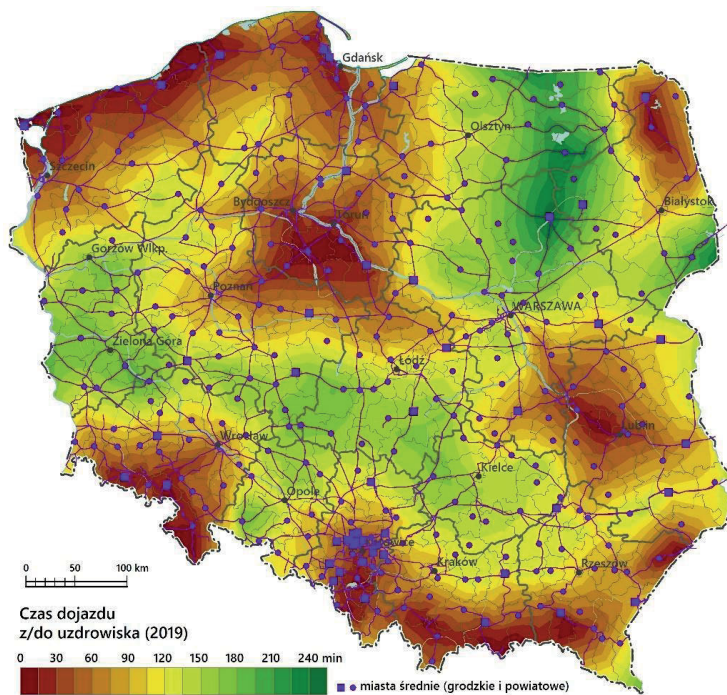
³ W 2022 r. obowiązywała klasyfikacja szpitali na trzy poziomy referencyjne, określane na podstawie liczby i charakteru świadczeń zdrowotnych. Najwyższy, III poziom referencyjny obejmował szpitale kliniczne (uniwersyteckie) oraz jednostki badawczo-rozwojowe podległe Ministerstwu Zdrowia. Drugi poziom odpowiadał szpitalom wojewódzkim (faktycznie chodzi tutaj także o byłe miasta wojewódzkie, a także powiatowe grodzkie i o mniejszym znaczeniu administracyjnym, jak np. Bełchatów i Dębica). Trzeci, najniższy poziom nawiązywał w przybliżeniu do sieci miast powiatowych i dzielnic w większych miastach.

Ryc. 7.6. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku szpitali II poziomu referencyjnego

Ryc. 7.7. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku szpitali III poziomu referencyjnego

Ryc. 7.8. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku uzdrowisk

(uzdrowiska). Należy jednak pamiętać, że te poziomy w 2019 r. nie były zbyt wysokie i w przypadku np. szpitali II stopnia wskaźnik wynosił zaledwie 45,9% (podczas gdy np. główne ośrodki uniwersyteckie osiągnęły aż 49,4%). Ponadto lepsza będzie wzajemna dostępność szpitali I stopnia (osiągnie 33,0%).

Ponadto w załączniku 6 zamieszczono najkrótsze czasy przejazdu do usług w 2019 i 2040 r. oraz skrócenie czasu podróży (w minutach i %).

7.3. Kultura

Obsługa transportowa ośrodków kultury zależy wyraźnie od ich występowania. W przypadku filharmonii, aktualnie słabsza dostępność dotyczy wschodniej części Polski i Karpat, jednak do 2040 r. znacząco się to poprawi, za wyjątkiem południowych (Karpaty) i wschodnich fragmentów kraju (Suwalszczyzna, Polesie, Roztocze). Znacznie gorsza sytuacja charakteryzuje dostępność oper (południowo-wschodnia część Polski). Silnie zróżnicowana jest (i taką pozostanie) dostępność do sieci ważniejszych muzeów, w tym tych najbardziej popularnych (w tym narodowych). W przypadku 10 najchętniej odwiedzanych muzeów duże znaczenie ma ich lokalizacja na północno-południowej osi kraju (od Gdańska, przez Toruń, Warszawę do Krakowa/Oświęcimia). Znacznie lepsza sytuacja cechuje teatry dramatyczne (co ma związek z ich liczbą – 86 w 38 gminach, ale aż 35 z nich zlokalizowanych jest w Warszawie i Krakowie).

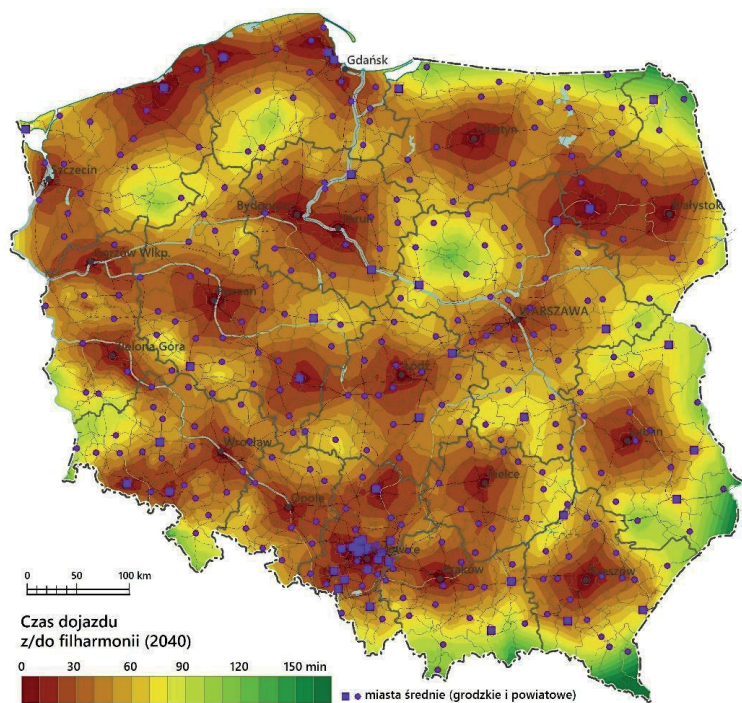
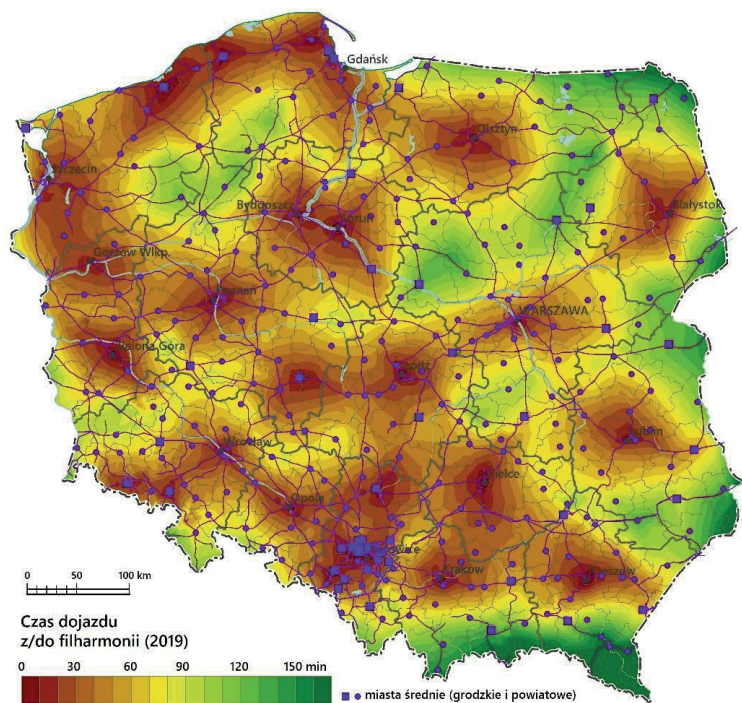
Zmiany w dostępności kolejowej miast średnich do usług kultury w układzie relacyjnym przedstawia tabela 7.3. Wzrosty wskaźnika sięgają 22-27% i są porównywalne z wcześniejszymi kategoriami usług edukacyjnych. Zmiany dla poszczególnych rodzajów usług kultury przedstawiono też na mapach (ryc. 7.9-7.14).

Ponadto w załączniku 6 zamieszczono najkrótsze czasy przejazdu do usług w 2019 i 2040 r. oraz skrócenie czasu podróży (w minutach i %).

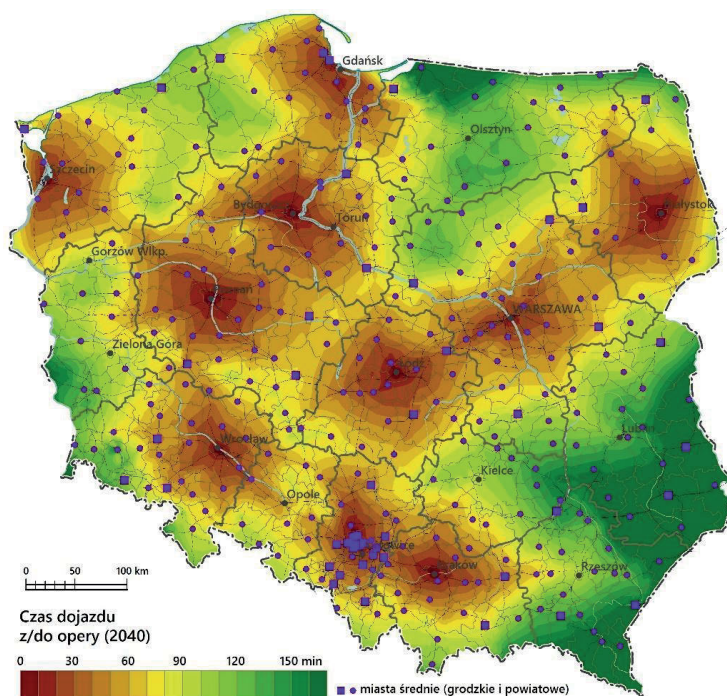
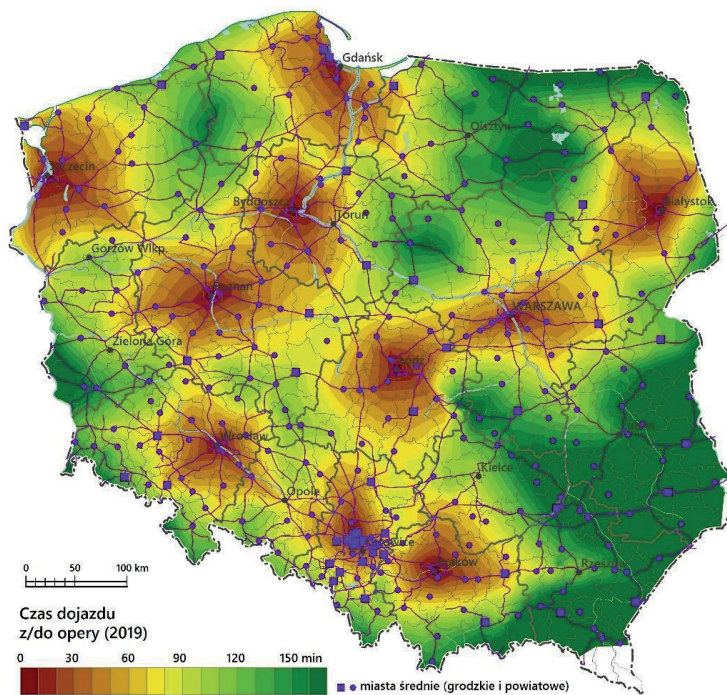
Tabela 7.3. Dostępność miast średnich do usług kultury w 2019 i 2040 r. według kategorii

Uczelnie			Liczba możliwych relacji obiektów z 316 miastami średnimi	Liczba relacji w ruchu dalekobieżnym i regionalnym z miastami średnimi oraz udział w stosunku do wszystkich relacji (316 x liczba obiektów w kraju) w latach				Poprawa w latach 2019-2040 (%)
kategoria	liczba			2019		2040		
	gmin z obiektem	obiektów ogółem		liczba	%	liczba	%	
Filharmonia	29	29	9 164	4 368	47,7	5 539	60,4	26,8
Muzeum narodowe	10	10	3 160	1 560	49,4	1 910	60,4	22,4
Muzea państwowe	90	130	41 080	18 252	44,4	22 538	54,9	23,5
Muzeum najbardziej popularne*	6	10	3 160	1 560	49,4	1 910	60,4	22,4
Opera	10	13	4 108	2 028	49,4	2 483	60,4	22,4
Teatr dramatyczny	38	86	27 176	13 260	48,8	16 235	59,7	22,4

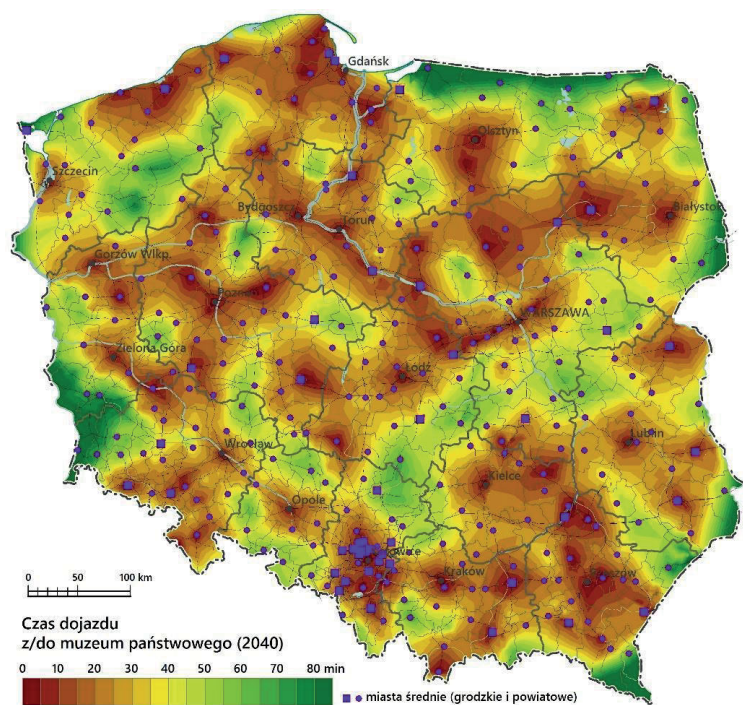
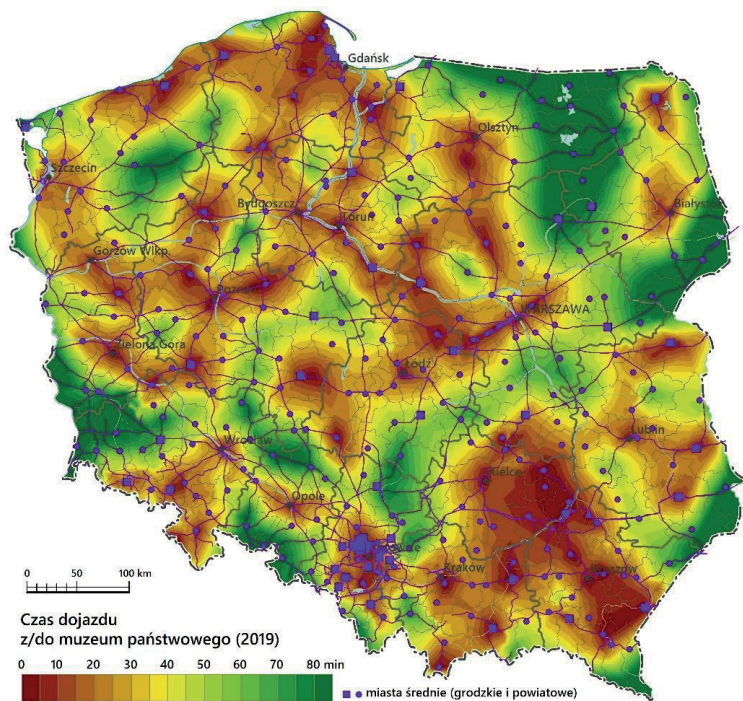
* 10 najchętniej odwiedzanych

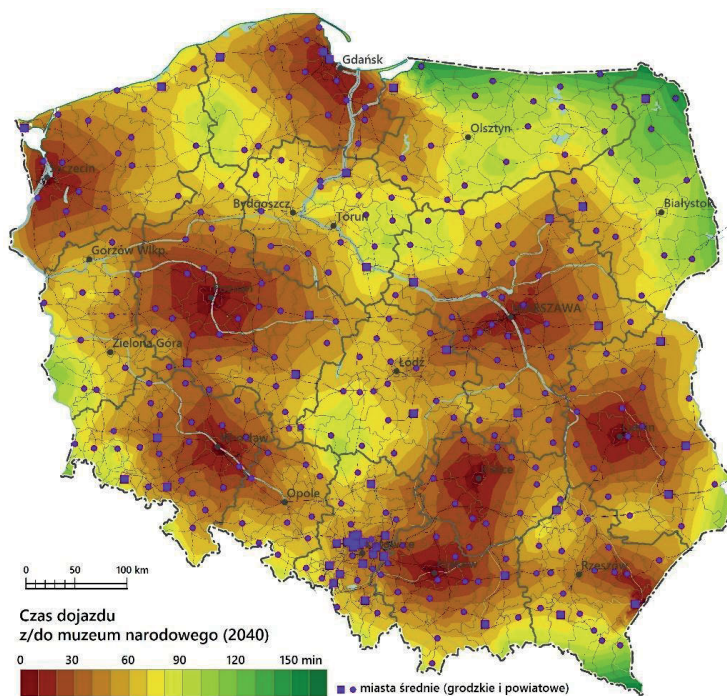
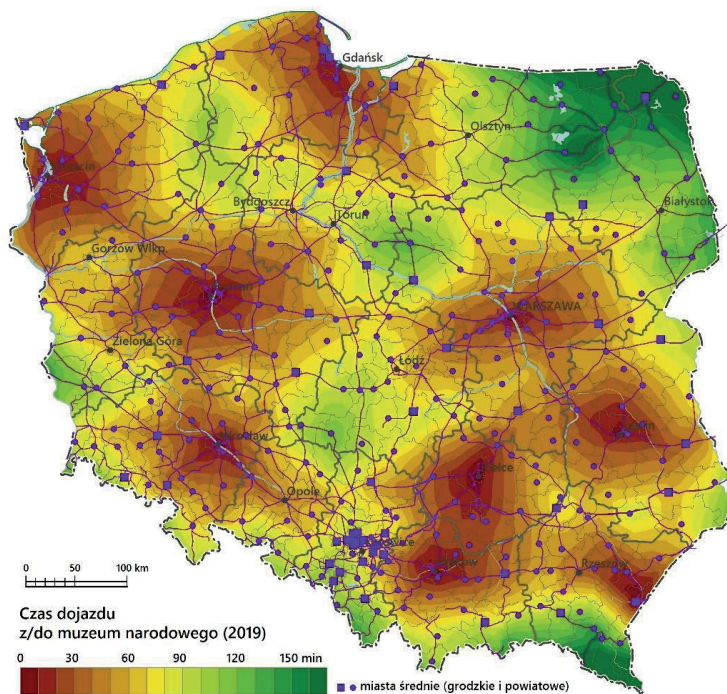
Ryc. 7.9. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku filharmonii

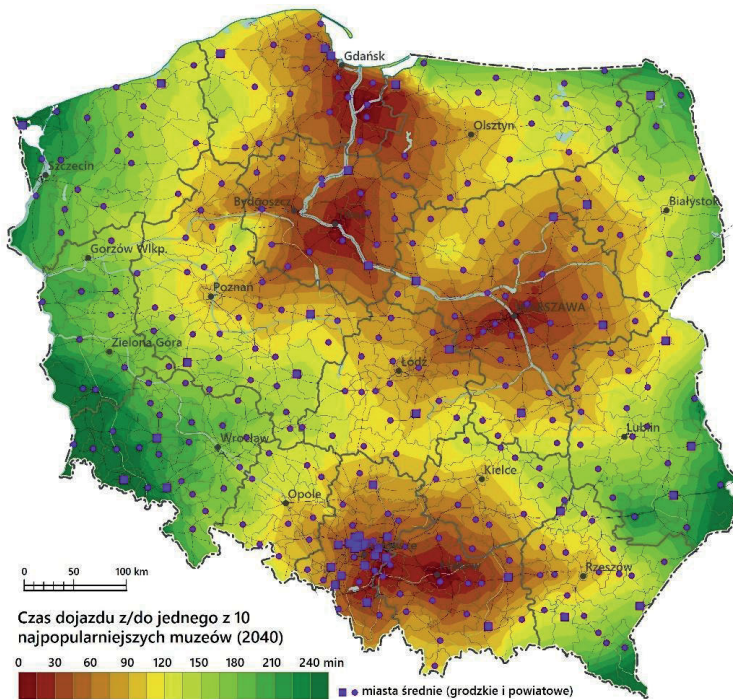
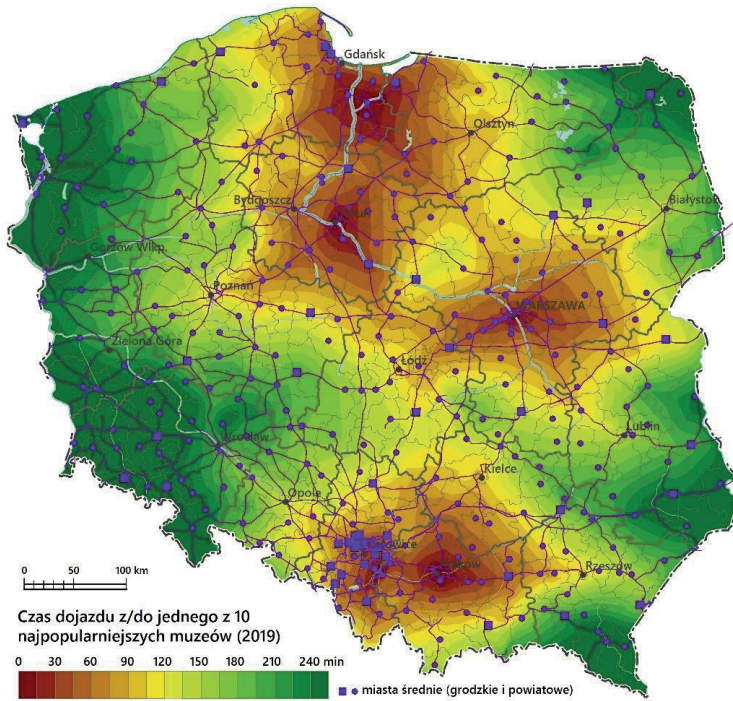
Ryc. 7.10. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku oper

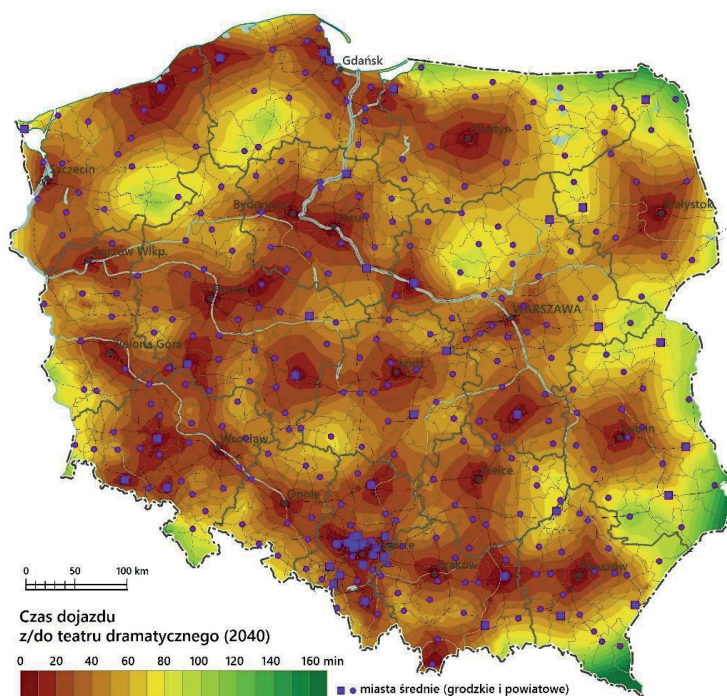
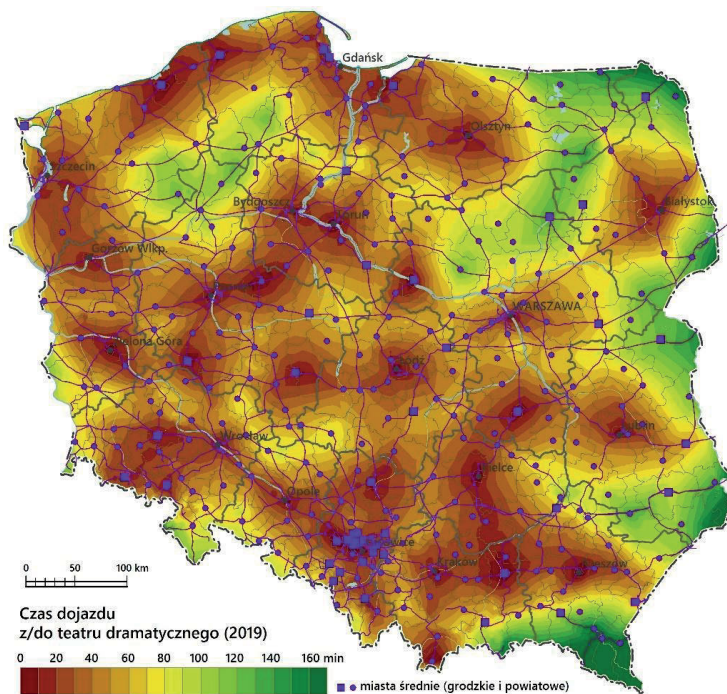
Ryc. 7.11. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku muzeum państwowego

Ryc. 7.12. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku muzeum narodowego

Ryc. 7.13. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku 10 najchętniej odwiedzanych muzeów

Ryc. 7.14. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku teatrów dramatycznych

7.4. Turystyka i rekreacja

Największe ośrodki pobytowe są zlokalizowane na Pobrzeżu Bałtyckim oraz w kilku koncentracjach górskich (Karkonosze, Beskid Żywiecki, Tatry). Na pozostałych obszarach funkcja turystyczna, w tym baza noclegowa i jej pochodna – ruch turystyczny – są bardziej rozproszone. Szczegółowa analiza dostępności musiałaby uwzględnić szereg zmiennych, dotyczących ilościowych i jakościowych efektów i form turystyki, w tym sezonowe preferencje turystów (lato, zima). Generalnie, dostępność kolejną jest niezadowalająca. Można jedynie wnioskować, że wskutek rozwoju sieci kolejowej dostępność poprawi się znacząco na niektórych obszarach kraju, a pozostanie słabsza zwłaszcza w północno-wschodniej Polsce (ryc. 7.15-7.16).

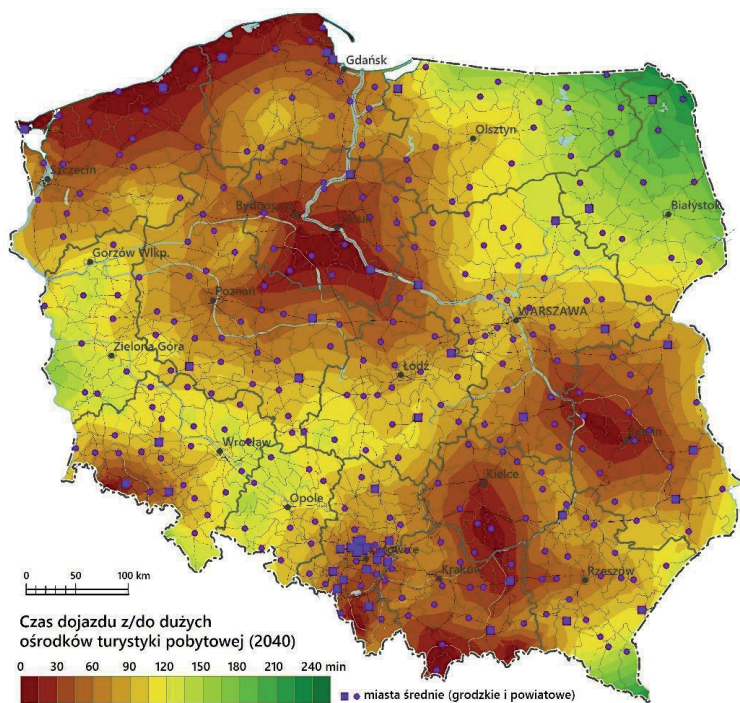
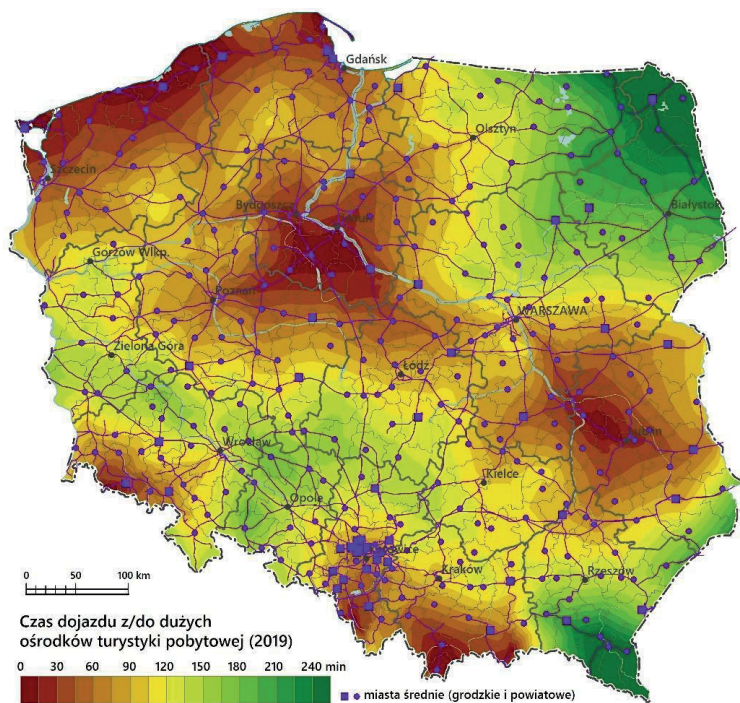
Również sieć najważniejszych atrakcji rekreacyjno-turystycznych jest silnie zróżnicowana w przestrzeni kraju. W przypadku 10 największych akwaparków lepsza sytuacja występuje i utrzyma się w południowo-zachodniej części kraju. W 2040 r. na przejazd do najbliższego dużego parku wodnego z obszaru województw warmińsko-mazurskiego, podlaskiego czy lubelskiego, trzeba będzie poświęcić nawet 4 godziny (aktualnie 5-6 godzin).

Zmiany w układzie relacyjnym przedstawia tabela 7.4. Wskaźniki wzrosną o 38,8% (duże ośrodki turystyczne) oraz o 46,9% (duże parki wodne). Pomimo tak dużego wzrostu, ich dostępność syntetyczna nie przekroczy 40%, co wynika z faktu, że wiele z nich jest poza siecią kolejową w 2019 i 2040 r.

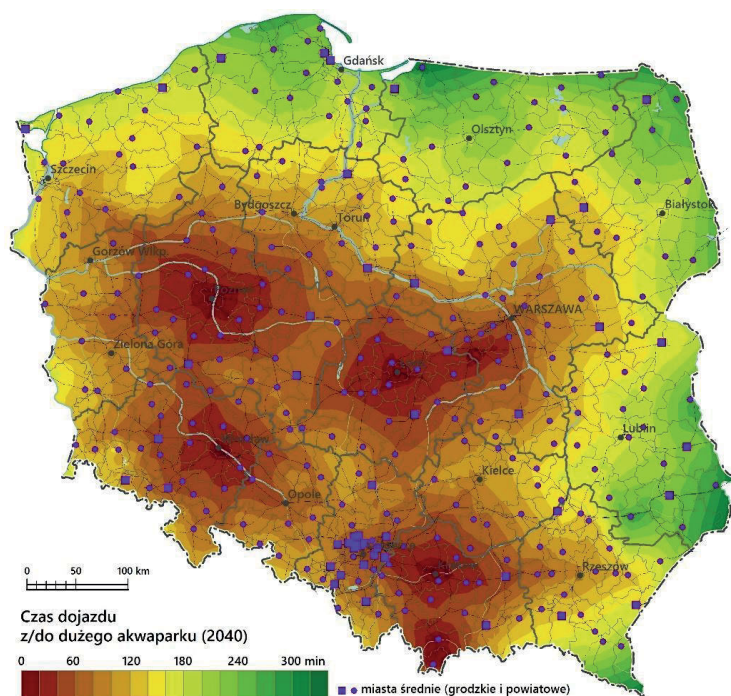
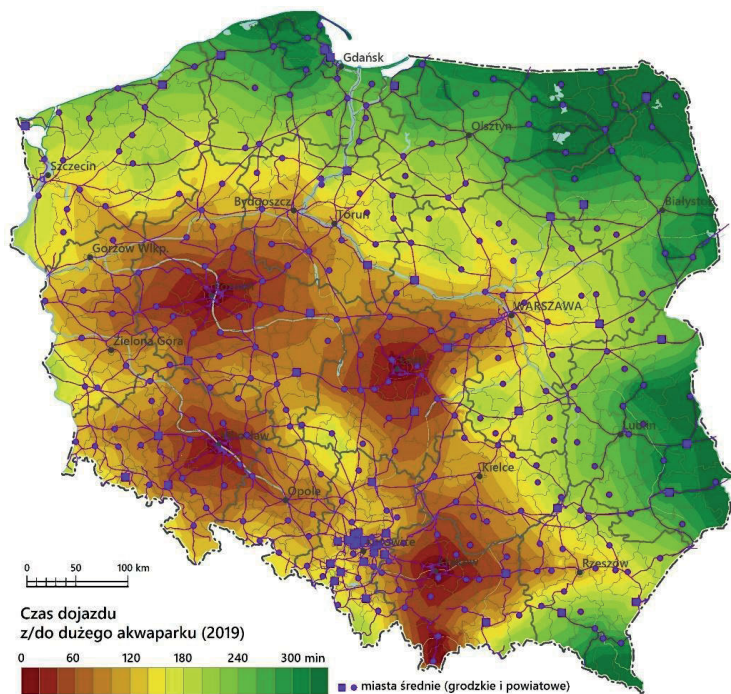
Ponadto w załączniku 6 zamieszczono najkrótsze czasy przejazdu do usług w 2019 i 2040 r. oraz skrócenie czasu podróży (w minutach i %).

Tabela 7.4. Dostępność miast średnich do ośrodków turystyczno-rekreacyjnych w 2019 i 2040 r. według kategorii

Ośrodki turystyczno-rekreacyjne			Liczba możliwych relacji obiektów z 316 miastami średnimi	Liczba relacji w ruchu dalekobieżnym i regionalnym z miastami średnimi oraz udział w stosunku do wszystkich relacji (316 x liczba obiektów w kraju) w latach				Poprawa w latach 2019-2040 (%)
kategoria	liczba			2019		2040		
	gmin z obiektem	obektów ogółem		liczba	%	liczba	%	
Duży ośrodek turystyczny	26	26	2 340	28,5	3 247	39,5	38,8	
Duży park wodny	9	10	3 160	780	24,7	1 146	36,3	46,9

Ryc. 7.15. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku dużych ośrodków turystyki pobytowej

Ryc. 7.16. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku dużych akwaparków

7.5. Miejsca pracy

Główne miejsca pracy skoncentrowane są w ośrodkach o znaczeniu krajowym i regionalnym, czyli zwłaszcza w miastach wojewódzkich. Dostępność do tych ośrodków wyczerpująco omówiono w rozdziale 3. Przy tym dla poprawy dostępności kluczowe znaczenie mają tutaj inwestycje lokalne, związane z tzw. kolejami aglomeracyjnymi, którymi w niniejszym opracowaniu nie zajmowano się. Natomiast w przypadku ruchu dalekobieżnego znaczenie mają podróże służbowe (np. do administracji krajowej i wojewódzkiej, w ramach tzw. gospodarczych funkcji kontrolno-zarządczych). W tym ostatnim przypadku szczególne znaczenie w systemie krajowym (i międzynarodowym) ma hierarchizacja sieci osadniczej i utworzenie się w kraju tzw. „wielkiej piątki”, tj. najszybciej rozwijających się obszarów metropolitalnych. Są one identyfikowane m.in. na podstawie macierzowych przepływów migracyjnych [Śleszyński, 2021] i dobrze nadają się do analizy zmian dostępności kolejowej.

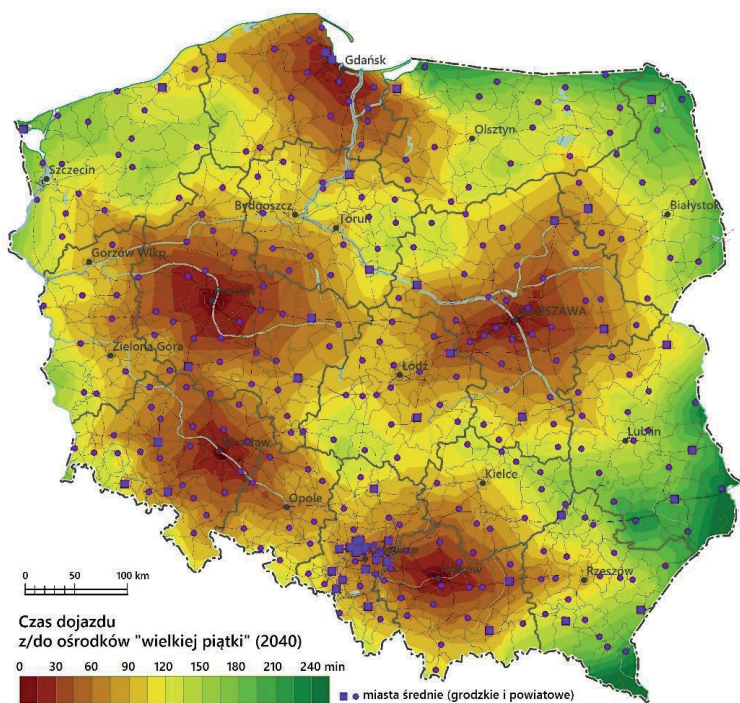
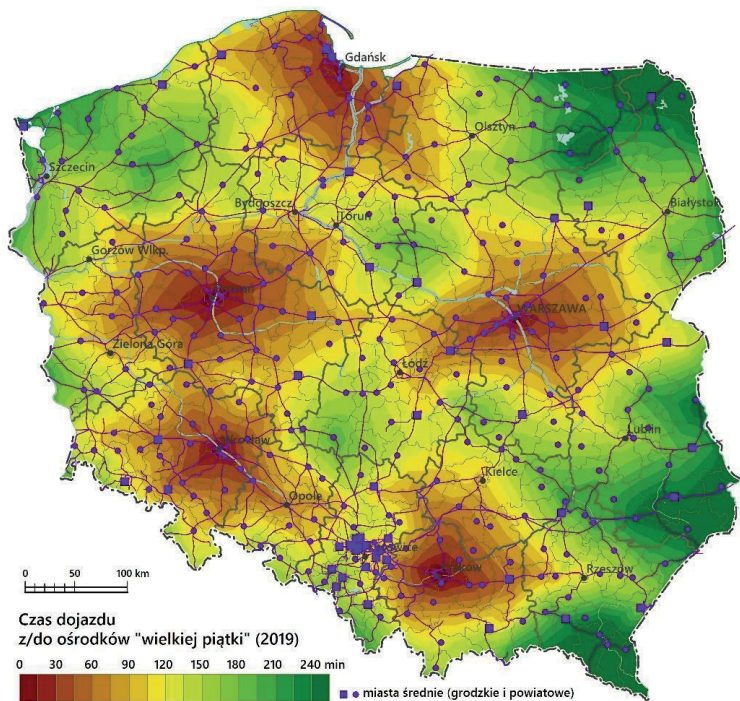
W 2019 r. czas dojazdu do „wielkiej piątki” dla wielu obszarów peryferyjnych przekraczał 3-4 godziny, a do 2040 r. sytuacja poprawi się na wszystkich kierunkach (ryc. 7.17). Powiększy się tzw. izochrona jednogodzinna, a w czasie do dwóch godzin będzie można dojechać z obszarów o promieniu około 100 km od centrów aglomeracji. Ma to olbrzymie znaczenie z punktu widzenia rozwoju pracy hybrydowej, czy generalnie lepszego związania peryferii z metropoliami.

Indywidualne analizy dla każdego z miast (ryc. 7.18) wskazują, że poprawa dostępności będzie bardzo nierównomierna. Pomijając sporadyczne przypadki wydłużenia czasu przejazdu (nie wpływają one na całościową ocenę), trzeba zauważyć, że poprawa dostępności waha się w wielu przypadkach w granicach zaledwie 10-20%, podczas gdy na innych kierunkach – znacznie przekracza 50%. Widać wyraźnie słabe efekty skrócenia czasów podróży np. z Wrocławia w kierunku Szczecina, z Poznania w kierunku Trójmiasta, Olsztyna i Katowic, z Gdańska w kierunku Lubuskiego, czy z Krakowa w kierunku Wrocławia.

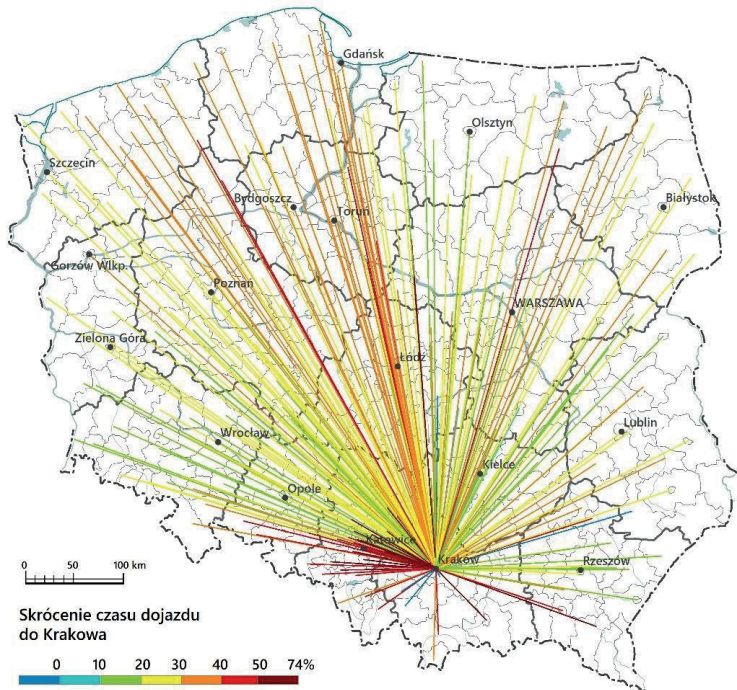
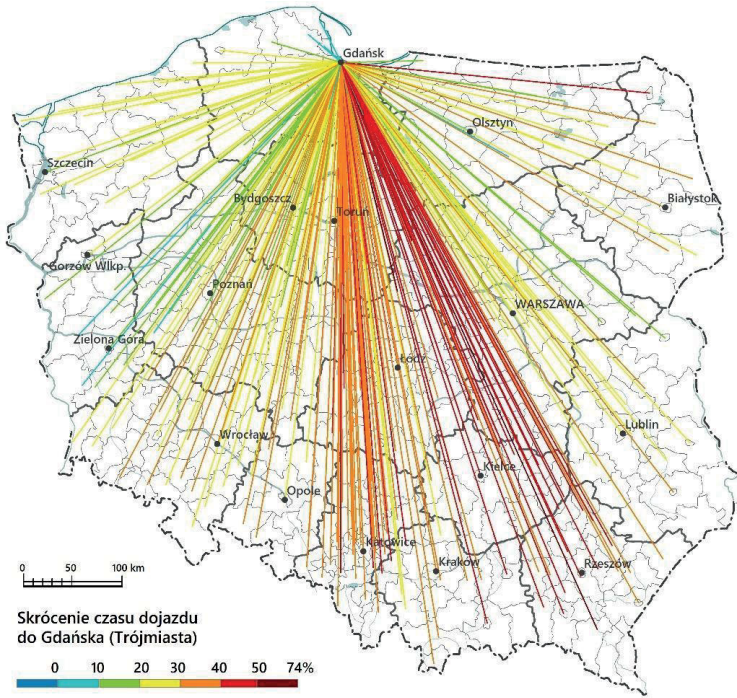
W ujęciu syntetycznym nastąpi wzrost wskaźnika dostępności z 49,4 do 60,4%, czyli o 22,4% (tabela 7.5). Będzie on zatem porównywalny do dostępności do szkół wyższych. Jest to zrozumiałe, bowiem jednym z czynników sukcesu omawianych aglomeracji jest istnienie wysokowykształconego kapitału ludzkiego.

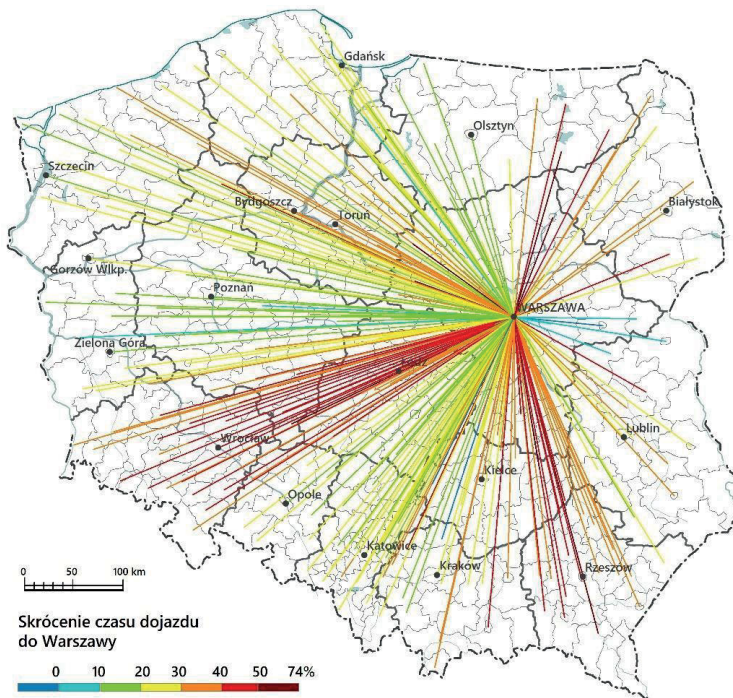
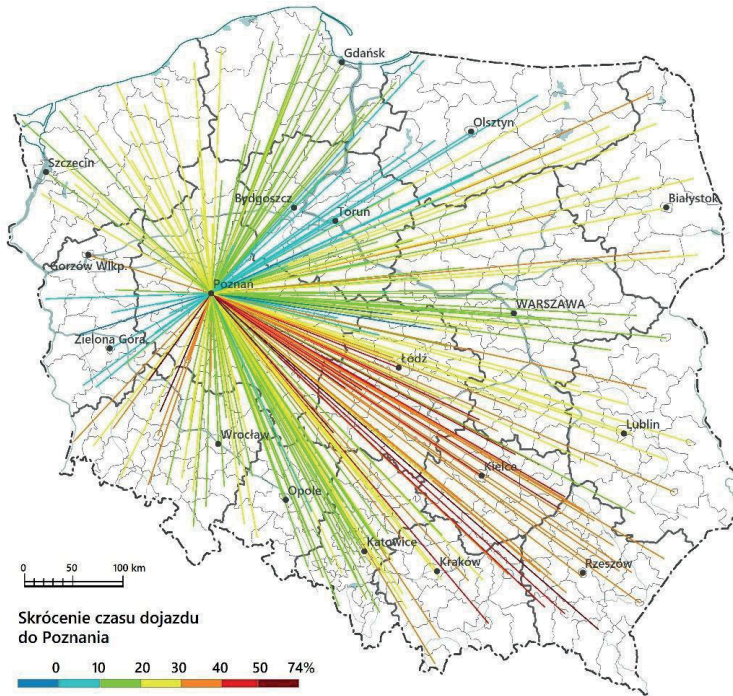
Tabela 7.5. Dostępność miast średnich do ośrodków „wielkiej piątki” w 2019 i 2040 r. według kategorii

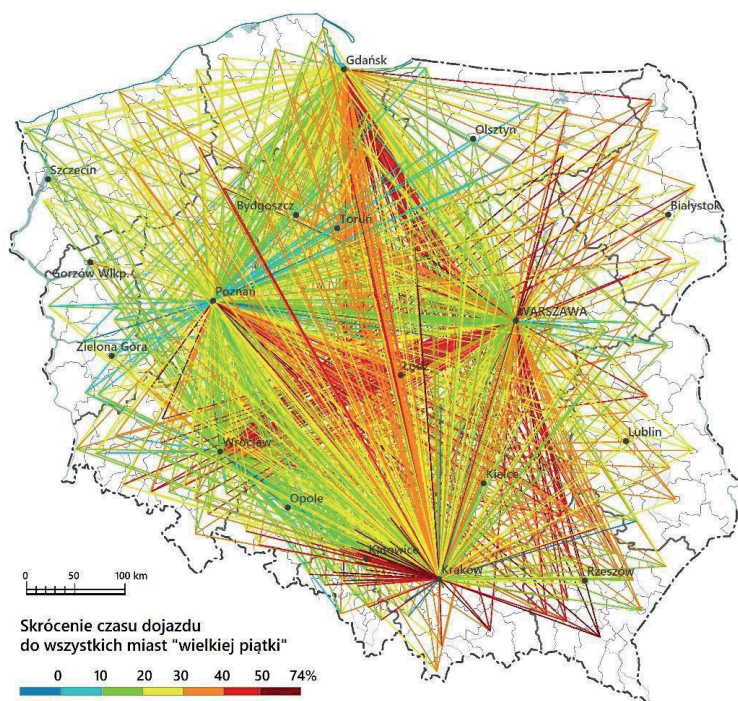
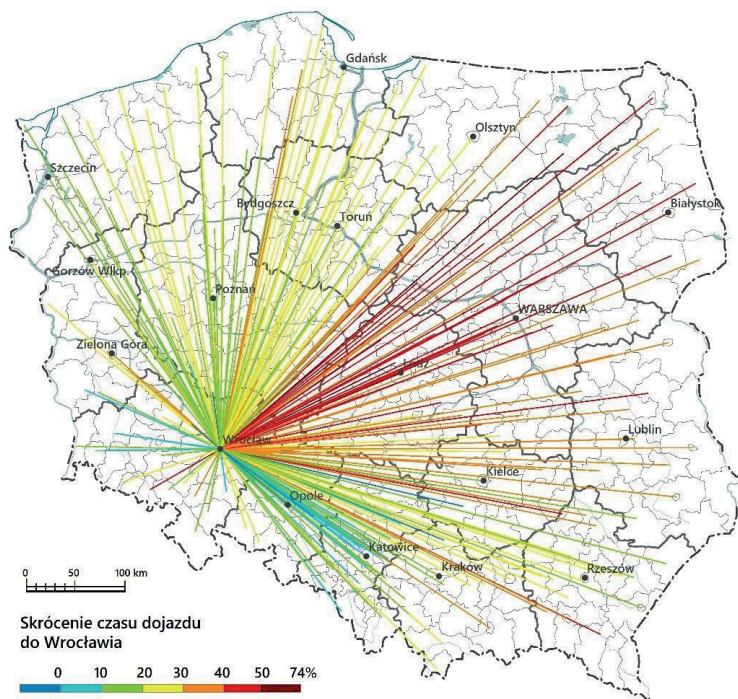
kategoria	Ośrodki		Liczba możliwych relacji obiektów z 316 miastami średnimi	Liczba relacji w ruchu dalekobieżnym i regionalnym z miastami średnimi oraz udział w stosunku do wszystkich relacji (316 × liczba obiektów w kraju) w latach				Poprawa w latach 2019-2040 (%)
	liczba			2019		2040		
	gmin z obiektem	obiektów ogółem		liczba	%	liczba	%	
Ośrodki „wielkiej piątki”	5	5	1 580	780	49,4	955	60,4	22,4

Ryc. 7.17. Dostępność czasowo-przestrzenna terytorium Polski w 2019 i 2040 r. w przypadku ośrodków „wielkiej piątki”

Ryc. 7.18. Skrócenie czasów podróży z miast średnich do ośrodków „wielkiej piątki”